

Türkmen - Türk Düğün Törenlerinde Söylenen Alkış-Dileklerin Kullanım Yerleri

*Context of Use of Short Prayers-Wishes Expressed in
Turkmen – Turkish Wedding*

Ramazan ÇAKIR*

Özet

Alkış ve dilekler, sözlü geleneğimizin yaygınlaşmasında önemli bir yere sahiptir. Türk-Türkmen düğünlerinin her aşamasında çeşitli ritüeller sergilenmiş ve alkışlar söylenmiştir. Alkışlar, toplumun kültür birikimini, değer yargılarını, inançlarını yansıtan; özgün, etkileyici, söyleyene ve söyletene huzur veren kalıp sözlerdir. Bu sözler, birey-topluluk arasında sağlıklı bir iletişimin kurulmasını sağlar. Türk-Türkmen kültüründe düğün törenleri, bir ritüel bütünlüğü içerisinde ve alkışlar eşliğinde gerçekleştirilir. Alkışlar genellikle gelin-damatın anne-babası, akrabaları ve misafirler tarafından söylenir. Toy denildiğinde, Türkmenistan’da düğün akla gelir. Türkmen toyları (evlilik, beşik, diş, ak toy ve kalpak) beşe ayrılır. Bu çalışmanın amacı: Türk-Türkmen kültüründe evlilik öncesi ve sonrasıyla ilgili oluşmuş inançların, ritüellerin ve söylenen alkışların yazılı kaynaklardan ve derleme çalışmalarından alınarak, kullanım yerlerine göre tasnif edilmesi ve incelenmesidir. Bu çalışmanın birinci bölümünde; 45 alkış-dilek tespit edilmiş ve 5 bölümde incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise; 95 civarında alkış-dilek tespit edilmiş ve 9 bölümde incelenerek açıklanmıştır. Bu çalışmada, Türkmen-Türk düğünlerinde söylenen 150 civarındaki alkış-dilek örnekleriyle açıklanmış ve geliştirdiğimiz tasnif ile kendi içinde sınıflandırılarak yeni bulgulara ulaşılmış ve çözümlenmiştir. Çalışma betimsel, tanımlayıcı, örneklendirici ve açıklayıcı niteliktedir.

Anahtar kelimeler: *Evlilik, Türkmen toyu, ritüel, gelin-damat, alkış, dilek.*

*Doç. Dr., Girne Amerikan Üniversitesi, ramazancakir@gau.edu.tr.
ORCID ID: 0000-0001-9862-0846.

Abstract

*Short prayers and wishes are significant in disseminating our oral tradition. Various rituals have been performed and short prayers have been expressed in all phases of Turkish-Turkmen weddings. Short prayers are original, effective, soothing idiomatic expressions that reflect cultural capital, values and beliefs of a society. These sayings ensure healthy communication between the individual and the society. Wedding ceremonies in Turkish-Turkmen culture are held within a ritualistic organization and with short prayers, which are uttered by the parents and relatives of the bride and groom and the guests. *Toy *(celebrations) in Turkmenistan refers to various celebrations and categories into five. The purpose of this study is to gather a corpus of beliefs, rituals and short prayers related to weddings and classify according to their contexts of use. First, 45 short prayers-wishes are identified and investigated in five sections. Next, 95 short prayers-wishes are identified and analyzed and explained in nine sections. In this study, around 150 short prayers-wishes are explained with examples and classified using the classification developed. The study is descriptive, illustrative.*

Keywords: *Marriage, Turkmen celebrations, ritual, bride-groom, short prayer, wish.*

Türk-Türkmen halklarının geçmişte meydana getirdiği anonim ürünlerin; ortak duygu ve düşünce oluşturmada, kültürel değerlerin muhafaza edilmesinde ve sözlü geleneğin canlılığını kaybetmeden yaşatılmasında önemli işlevleri vardır. Türk kültür ve inanç tarihindeki asıl karşılığı “alkış” olan “dua-dilek” İslamiyet’in kabulünden sonra yaygın olarak “dua” şeklinde kullanılmıştır. Türk-Türkmen alkışlarının beslendiği ana kaynak, Türk mitolojisi, İslamiyet öncesi ve sonrası Türk-Türkmen inanç sistemleridir.

Alkışlarda genellikle; bereket, huzur, geçim, hayır, ömrün uzun olması, bahtın güzel olması gibi olumlu ifadeler bulunur. Bolluk ve bereket için; altın, gümüş, buğday, bin sayısı, yağ, bal vb. yaşam ve sağlık için; ağaç, dal, budak, tohum, göl, pınar vb. metaforlar kullanılmaktadır.

Alkışlar kullanım yerlerine göre farklılık arz eder: “Allah’a şükür, Allah korusun, Hayırlı olsun!” gibi alkışlar birden fazla kullanım alanına sahipken; “Allah bir yastıkta kocatsın” sadece düğünlerde; “Allah rahmet eylesin”, cenaze törenlerinde; “Ambarına-evine buğday yağsın”, “Kolay gelsin”, “Malından hayır göresin” alışverişte, tarla-pazarda; “Bayramınız kutlu olsun” bayramlarda kullanılır” (Özmen, 2000, s. 280-281).

Türk halk edebiyatında alkışlar, “konuşmalık türler” başlığı altında tasnif edilir. Duymaz (2002)’a göre, “kalıplaşmış söz” veya “konuşmayı renklendiren

sözler” şeklinde değerlendirilen kısa alkışlar veya törenlerde icra edilen alkışlar halk edebiyatı türü olarak kabul edilir (s. 47-49).

Dualar-alkışlar kültürü içinde geniş bir kullanım alanına sahiptir. İnsanlar yapılan iyilikler ve acizliği karşısında duayı kullanırlar. *“Alkışların halk arasında büyümlü tesiri olduğu inancı yaygındır. Bir formül içinde söylenen sözün sihirli bir güce sahip olduğu inancıyla mitolojik izler taşıyan ‘alkış’ halk dilinin en işlevsel araç ve gereçleri arasındadır”* (Çobanoğlu, 2015).

Alkışlar-dilekler; arzuların, hayırlı işlerin, teslimiyetin, inanmışlığın, güven duygusunun, insanın başkaları veya kendi adına istediği güzel hasletlerin özetidir. Türkmenlerin kullandıkları iyi dilek sözleri, güven duygusunu artırır ve bunları duyan kimseler, psikolojik olarak etkilenir ve iyilik yapma isteği doğar.

Alkışların Allah’a ulaşması ve kabulü için Türkmenler duaları sıkça kullanırlar. *“Dileğin Alla gowuşsın (Dileğin Allah’a kavuşsun)”*, *“Dileglerin hasil bolsun (Dileklerin kabul olsun)”* Deryayev (1981-1987, s. 119)’in eserlerinde görülmektedir.

Türk-Türkmen kültüründe, bir geçiş dönemi olan evlilik ve aile kurma etrafında zengin bir inanç ve ritüeller bulunmaktadır. Geleneksel Türk-Türkmen toplumunda ‘at’ ve ‘gelin’ zenginliği, mutluluğu, yeni bir başlangıcı, bereketi simgeler. Bir Türkmen atasözünde gelin ve atın kutsallığı şu şekilde yer alır: *“At alan bilen gelin alanın kepili özüm dirin”* diyermiş Allatagala. *“At alan ile gelin alanın kefilini kendim dermiş Allah”* (Solmaz, 2019, s. 398). Evlilikle ilgili inanç ve geleneklerin içerisinde alkışların önemli bir yeri vardır. *“Gelinin ayakkabısı altına evlenmemiş kızların adını yazma, gelinin duvak telinden küçük bir parça koparma, kilit açtırma, kurşun döktürme, dua etme-ettirme gibi eylemler de kısmetin açılması için başvuru olan eylemlerdir”* (Başçetinçelik, 2009, s. 168-172).

Türk kültüründe gelinin baba evinden çıkışı ve yeni evine girişi daima bir ritüel bütünlüğü içerisinde ve alkışlar eşliliğinde Kaya (2011)’da *“Gelin alkışı”* ve *“Düğün salavâtlamaları”* ayrıntılı bir şekilde işlenmektedir. Alkışlar genellikle gelinin anne-babası, kaynanası-kayınbabası veya akrabaları tarafından söylenir (s. 179-185).

Türkmenler; oğlu-kızı doğduğunda, sünnet ettiğinde, oğlunu-kızını evlendirdiğinde, yeni bir eve taşındığında vb. durumlarda toy yapar. Türkmen toyları beşe ayrılır. *“Evlilik, beşik, diş, ak toy (63 yaş toyu) ve kalpak (gulpak) toyudur. Kalpak (Gulpak) toyunda yeni doğan bebeğin saçını keserler ve kutlarlar. Bebeğin saçı dayısına kestirilir ve ona hediye verilir. Ayrıca, erkek çocuğa saç toyu, kırkı çıkan çocuğa toy, doğum günü toyu gibi toylar*

yapılmakta ve kutlanmaktadır.” (Din & akır, 2008, s. 16). Toylarda aydımlar (türküler) söylenir ve gelin alkışlarla karşılanır ve kutlanır.

Bu alışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türkmen-Türk düğünlerinde, düğün öncesi söylenen alkış-dilekler örnekleriyle açıklanmış ve sıralanmış, ikinci bölümde ise düğün töreninde ve sonrasında söylenen alkış-dilekler örnekleriyle açıklanmış ve geliştirdiğimiz tasnif ile kendi içinde sınıflandırılarak yeni bulgulara ulaşılmış ve nitel verilere dayanarak bir çözümlleme yapılmıştır.

Araştırmanın amacı:

Bu araştırmanın amacı, Türk-Türkmen kültüründe evlilik öncesi ve sonrasıyla ilgili oluşmuş inançların, gerçekleştirilen ritüellerin ve söylenen alkışların Türkmençe-Türkçe yazılı kaynaklardan ve derleme çalışmalarından alınarak, kullanım yerlerine göre tespit ve tasnif ederek, incelemektir. Çalışma betimsel, tanımlayıcı, örneklendirici ve açıklayıcı niteliktedir.

Yöntem:

Bu nitel araştırmada “kültür analizi” deseni kullanılmıştır. Kültür analizi, bireysel algı ve davranışın olduğu kadar toplumsal yapı, davranış, işleyiş, değerler ve normlar gibi kültürel öğelerin tanımı ve analizi üzerine odaklanmaktadır. Kültür analizinde amaç, belirli bir gurubun (milletin-topluluğun) kültürünü tanımak ve yorumlamaktır (Yıldırım & Őimřek, 2006, s. 70).

Alkış-dileklerin tasnifi iki ana başlık (5+9 alt başlık) altında incelenmiş, anlamları aynı veya yakın olanlar yan yana yazılmış, açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Örneęin: Allah bahtınızı açık, tahtınızı daim etsin / Bahtın gller gibi olsun: Őansı yaver gitsin, talihi gülsün, yüzünde ve gönlünde gller açsın anlamlarında kullanılan dileklerdir. Türkmenler yetişkin kız ve erkeklere kısmetinin açılması için, “Bağtyň açyldygy bolsun (Bahtın açık olsun)!” dileğini söylerler.

1. Düğün ncesi Söylenen Alkış-Dilekler:

Türk-Türkmen kültüründe; evlilik öncesinde, eş bulmada, evlilik sürecinde, sözde, nişanda, nikhta çeşitli ritüellere rastlanmaktadır. Bu ritüellerden hareketle “düğün öncesi söylenen alkış-dilekler” beş alt başlık altında aşağıda sıralanmıştır.

1.1. Bekâr Kızlara Söylenenler:

a) Allah kadir kıymet bilen yerlere versin: Yeni evlenecek, yurt-yuva kuracak genç kızlara, kızın ailesi, dostları ve akrabaları tarafından söylenir. Bu dilek, senin kıymetinin ailemizde bilindiği gibi yeni kuracağın yuvada da bilinsin düşüncesiyle kızlara söylenir.

b) Allah sahibine bağışlasın/ Ak duvaklar takasın/ Kırmızı kuşağın olsun/ Duvaklı gelinler olasın: Anadolu düğünlerinde sıklıkla karşılaşılan ve gelinlik kızlara söylenen alkış-dileklerdir.

Anadolu'da söylenen "Allah sahibine bağışlasın" alkışına karşılık; Türkmenistan'da gelinlik çağına gelmiş, güzel hasletlere sahip kızın oğlu ile evlenmesini arzu eden anneler, "Seniň ýaly maşgala meniň ogluma da ýazylysyn (Senin gibi kız benim oğluma da yazılısın)!" alkışını söylerler. "Allah razı olsun kuzum! Senin gibi kız benim oğluma da yazılısın" (Durdıyev, 1989, s. 429).

c) Kismetin-talihin açılınsın: Evlilik öncesinde kişinin uygun eşi bulabilmesi ve "kısmetinin açılması" için başvuru alan inanç ve uygulamalar da alkışlar görülür. Bunlardan biri Örnek'e (1966, s. 77) göre "Sivas'ta, Cuma salası verilirken ayakaltına anahtar konularak bahtım açılınsın denir ve 'Talih Kayası'na gidilerek; Talihim! Talihim! Talihim! Dağda mısın? Taşta mısın? Suda mısın? İşte mısın?" diye bekârlar talihlerinin açılması için kayalara seslenirler.

Türkmenler talihlerinin-kismetlerinin açılması için "Alnyňy Hak açsyn (Alnınızı Hak açsın)!" alkışını söylerler. Örneğin, "Gidin, alınınızı Hak açsın! diyerek onlara temennide bulunduğunu gözümle gördüm ve kulağımla işittim." (Nurberdiyev, 1989, s. 150).

d) Al gelinler ol/ Ali evlerinin gülü gelin olur inşallah/ Hayırlı ellere yad olasın, hayırlı yerlerden kapılar açılınsın/ Hayırlı insanlarla karşılaşasın: Çorum ve civarında gelinlik çağına gelen kızlara talihlerinin açılması ve hayırlısıyla telli-duvaklı gelin olabilmesi için söylenen dileklerdir (Oğuz & Ağır vd., 2017, s. 21-35).

c) Tekerleme şeklindeki dilekler: Bir genç kızın evlilik vakti geldiğinde, "Helalinden arlı-namuslu gelin" olabilmesi için tekerleme şeklinde şu dilekler söylenir:

*Kara kaşlı, zeytin gözlü,
Beyaz yüzlü doğru sözlü
İpek saçlı, tunç bilekli
Temiz yürekli olasın kızım
O yanım keçe bu yanım keçe
Sana bir helal süt enmiş düşe*

*Yabana giden kızın
Allah olsun obanı
Aşının başında
Eşinin yanında olasıñ
oluğınla ocuğınla
Bölük bölük oba olasıñ
Helal süt emmiş nasip etsin
Allah hayırlı ise
Kısmet etsin (Kalafat, 2015, s. 17-21).*

1.2. Bekâr Erkeklerle Söylenenler:

a) Hayırlı iş, eş ve evlat nasip etsin/ Güvey olasıñ inşallah: Evlilik çağına gelen erkeklerin önceliği iş sonrasında ise hayırlı bir eş ve yuva kurmaktır. Evlenip bir baca tütürmektir. Bu düşüncelerle akrabalarının ve arkadaşlarının söylediği dileklerdir.

b) Allah bir kız yazdı ise; kendisi sana ay gibi evi saray gibi görünür: Her genç kızın-oğlanın hayalinde bir yuva kurma, onu el üstünde tutma ve en iyi imkânlarda saraylarda yaşatma düşüncesiyle söylenen alkıştır. Kişiyse sevdiği ay gibi güzel, kaldığı evi de saray gibi görünür.

c) Ak kız yoldaşın olsun: Türkmenler arasında, “Ak gyz ýoldaşyň bolsun (Ak kız yoldaşın olsun!)” dileği yaygın kullanılır. “Ak kız yoldaşın olsun!” dileğini yaşlılar bekârlara dua niyetiyle söylerler. “Ak kız senin ömürlük yoldaşın olsun” diye, henüz evlenmemiş gence dua edilir.

Örneğin, “Ah, sesini seveyim, bacanağım. Allah gönlüne göre nasip etsin! Ak kız yoldaşın olsun” (Durdıyev, 1989, s. 165). “*Berdi can, elin-gözün dert görmesin, Allah gönlüne göre güzel bir kız nasip etsin! Ak kız yoldaşın olsun!*” (Deryayev, 1981-1987, s. 18).

1.3. Bekâr Kızlara-Erkeklerle Söylenenler:

Kurulacak yuvanın uzun ve sağlıklı olması için Anadolu’da ve Türkmenistan’da şu alkışlar-dilekler söylenir:

a) O yanım keçe bu yanım keçe, sana bir helal süt emmiş düşe/Ak günler göresiniz inşallah: Her aile kızını-oğlunu helal süt emmiş, soyu-sopu düzgün, ailesini geçindirebilecek, erdemli birisiyle evlendirmeyi ve güzel, mutlu bir ömür sürmesini temenni için söylediği dileklerdir.

b) Allah karakaşlı kara gözlü birini nasip etsin: Her genç evleneceği kızın veya oğlanın sağlıklı ve bedenen güzel veya yakışıklı olmasını arzu eder. Anne babalar evlilik çağındaki evlatlarına; “Allah gönlünün düştüğüne kavuştursun, Allah karakaşlı kara gözlü birini nasip etsin.” şeklinde alkış ederler.

c) Allah yüzünü güldürsün/ Allah seni gönlünün düştüğüne kavuşmayı nasip etsin/ Gönlündeki hayrına çıksın/ Allah gönlüne göre versin: Her kızın-oğlanın hayalinde bir yuva kurmak ve huzurlu güzel günlerde sevdiğiyle ve sevdikleriyle birlikte geçirmek vardır. Bu alkışlar, gönlünden geçenler senin için hayırlı olsun, Rabbim hayırlısını versin anlamında kullanılır. İnsan sevdiklerinin yanında güven içinde belalardan uzak olur ve Seyfeli (1995)’de geçen, “Allah sevdiğine kavuştursun, başından belayı savuştursun” (s. 306) alkışı söylenir.

d) Allah bahtınızı açık, tahtınızı daim etsin/Bahtın güller gibi olsun: Herhangi bir konuda şansını yaver gitsin, talih her daim yüzüne gülsün, yüzünde ve gönlünde güller açsın anlamında kullanılan dileklerdir.

Türkmenler yetişkin kız ve erkeklere, “Bagtyň açyldygy bolsun! Bagtly Boluň! Bagtly boladyňyz (Bahtın açık olsun, Bahtlı olun-olunuz)!” kısmetine en kısa zamanda kavuş temennisıyla bu dilekleri söylerler. “Geleceğin aydınlık olsun, iyi günlere ulaşın, kötü günleri arkada bırak” anlamında kullanılan bir dilektir. Örneğin, “*Önüm geleceğine sonum gelsin*” demişler oğlum. *Bahtın açık olsun emi!*” (Hudaynazarov, 2002, s. 470).

Türkmen dilinde benzer bir dilekte, “Ykbalymyzyň oýandygy bolsun! (İkbaliniz uyanсын-kısmetiniz açılsın)” dileğidir. Örneğin, “*İkbalinizin-kısmetimizin açıldığı olsun deyip, Berdi tebessüm etti.*” (Deryayev, 1981, s. 287).

e) Allah ne muradın varsa versin/Allah gönlünün muradını versin/Allah seni-sizi mutlu etsin/Allah kötü gün göstermesin: Genellikle hayırlı bir olay ve düğün hazırlığı yapan gençlere söylenen alkışlardır.

1.4. Sözlü ve Nişanlı Kızlara-Erkeklerle Söylenenler:

a) Su gibi ömrün olsun, düğünün güzün olsun. Ömrün uzun, düğünün güzün olsun: İnsanlar, sevdiklerinin uzun ömürlü yaşamasını arzu ederler. Güzün meyve-sebzelerin bol olduğu ve işlerin azaldığı aylardır. Çiftçiler genellikle güzün mahsullerini satarak, kış ve düğün hazırlığı yaparlar. Her şeyin bol olduğu, güz mevsiminde düğünün yapılmasını ve düğün sahiplerinin ömrünün uzun olmasını temenni eden dilektir.

Benzer dilekler olarak; “*Ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun, dokuz oğlunla biricik kızın olsun*” (Şavur, 2010, s. 393). “*Yaşın uzun, düğünün güzün, altı oğlun, dört kızın olsun*” (Cin, 2004, s. 306) dileklerini gösterebiliriz.

b) Dügün-dernekler kurasınız, evler barklar tutasın/ Bahtınız ak ola: Gençlerin mutlu bir yuva kurmaları için söylenen dileklerdir.

Türkmenlerde toyun-dügünün sözlü ve nişanlı gençlerin istediği gibi olması için “Toýuňyz toýa ulaşsyn (Dügününüz düğüne ulaşsın!)” veya “Toyunuz toya ulaşsın, eliniz yağa bulaşsın” şeklinde kullanılır. “Allah toyunuzun devamını getirsin. Sizin, halkınız için yaptığınız hayırlı işlerde, ana toprağa hizmet etmek gibi muteber mesleğinizde her zaman yareniniz olsun! Toylarınız toya ulaşsın” (Türkmenistan Gazetesi, 23.10.99).

1.5. Bekâr Kızı veya Oğlu Olan Ailelere Söylenenler:

a) Allah mürüvvetini görmek nasip etsin: Kızı veya oğlu olan ailelere; oğlunuzun ve kızınızın evlendiğini, mutlu bir yuva kurduğunu görmek nasip etsin anlamında söylenir.

b) Kadir kıymet bilen yerlere gidesin-gitsin: Yeni evlenecek, yurt-yuva kuracak genç kızlara kızın anne-babası ve akrabaları tarafından söylenir.

Yavrularının evlenmesini, hayırlısıyla dünya evine girmesini, arzu eden Türkmen anne-babalar “Taýyny tapsyn (Eşini bulsun!)” dileğini söylerler. “Her gün namazdan sonra ihtiyarın: “Allah’ım, bunların ayaklarını eşitleyerek, eşini bularak ellere kat, ne olur.” diyen sesi çok işitiliyordu.” (Vatan Gazetesi. 25.01.2000).

c) Allah sana huyu pak sütü sümüğü pak nasip ede: Tanrı sana soyu soppu belli, dürüst, iyi huylu bir kimse ile evlenmeyi nasip ede, Allah sana temiz, helal süt emmiş, ahlak sahibi bir kısmet versin anlamında söylenir.

d) Allah feyline (düşüncene) göre versin: Allah, istediği, lâıyk olduğu şekilde birisini nasip etsin. Allah gönlüne göre versin (ÖTS, 1995, s. 1030).

Genel olarak bu bölüm değerlendirildiğinde, eserlerde ve ağızlarda geçen 45 alkış tespit edilmiştir. Kurulacak yuvanın uzun ömürlü olması, uygun eşin bulunabilmesi ve “kısmetin açılması” için Anadolu’da ve Türkmenistan’da başvurulan ritüellerin ve alkış-dileklerin ne kadar çok söylendiğinin bir göstergesidir.

2. Dügün Törenlerinde ve Sonrasında Söylenen Alkış-Dilekler:

Anadolu’nun çeşitli yerlerinde düğünlerde; düğün bayrağına elma, ayna, kuş tüyü vb. nesnelere takılır ve burada ayna aydınlık geleceği ve gelinin bakireliğini, elma ise doğurganlığı simgeler. Amaç, düğünü “kutlamak” için bolluk, bereket, doğurganlık, iyi dilek vb. ifadelerinin nesnelere aracılığıyla anlatılmasıdır. “Kutlamalara örnek olarak, ‘yom’ adı verilen ‘dügün ağacı’

geleneğini gösterebiliriz. “Dalları sırma tellerle süslenmiş ‘yom ağacı’ gelin odasına konur ve gelen hediyeler bu yom ağacının üzerine asılır. ‘Yomcu’ adı verilen kadın düğüne katılanları eğlendirir” (Keskin, 2018, s. 128).

Türk-Türkmen kültüründe düğün öncesi ve sonrası “yomcu” gibi alkış söyleyenlerle kutlamalar yapılır. Bu gelenek günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Türkmen düğünlerin vazageçilmezleri arasında takılar da vardır. “Düğünler için alınan “gülyaka-çapraz-çanga” (değerli taşlarla bezenmiş broş); “apbasi” (hem gümüş para hem de bayanların elbisesinin takılan takı); “akmanat” (gelinliklerin ön kısmına takılan takı) “asık” (saça takılan gümüş takı); “şaylı tahya” (Türkmen gelinin gümüşlerle süslenmiş başlığı) vb. Türkmen gelinlerinin, kızlarının vazageçilmezi olan takıların, düğünlerde beğenilerek takılması bir gelenektir ve “Toylarda dakynmak nesip etsin!” kutlama dileği söylenir (Dinç & Çakır, 2010, s. 31).

Bu geleneklerden hareketle ‘düğün törenlerinde ve sonrasında söylenen alkış-dilekler dokuz alt başlık altında aşağıda sıralanmıştır.

2.1. Damada Söylenenler:

Düğün törenine gelen davetliler; gelini, damadı, düğün sahiplerini getirdikleri farklı hediyelerle kutlar ve aşağıdaki alkış-dilekleri söylerler:

a) İki gözün dört bolupdyr (iki gözün dört olmuş): Türkmenlerde, yeni evlenen yiğidi kutlamak için söyledikleri alkıştır. “Kendi iki gözünün yanına iki göz daha eklenmiştir” demektir. “Evlendiğini duyduk. İki gözün dört olmuş. Olsa da Han’ım, sen gerçek bir kurtmuşsun” (Kerbabayev, 1959).

b) Gelin alacak aileye ve damada; “Allah al başlı-al yanaklı gelinler versin, Kınalı kınalı gelinler almak nasip etsin” dilekleri söylenir.

2.2. Geline Söylenenler:

Geline Anadolu’da ve Türkmenistan’ın farklı yörelerinde şu dilekler söylenir:

a) Allah yerine yakıştırın: Gelinin gittiği yerde mutlu ve kalıcı olması için söylenir. Bu alkışın devamında ise “Allah geri bakıtmasın (gözün arkada kalmasın)” Allah hayırlı yerlere yazsın ve devamlı olsun alkışları kullanılır.

b) Al duvağınla gir, ak kefeninle çık: Kızın gittiği yerden geri dönmemesi, yeni yuvasında mutlu mesut bir yaşam sürmesi dilenmektedir. Her genç kızın hayali telli-duvaklı gelin olmaktır. Gelinlik, saflığın, temizliğin ve yeni bir hayatın başlangıcıdır. Kefen de beyazdır ve yeni bir hayatın (ahiret hayatı) başlangıcını

anlatır. İnsan dünyada ve ahirette yeni bir hayata beyaz bir sayfa açıp gitmek ister. Bu dilek, “Gelinliğinle geldin kefeninle çıkmayı nasip etsin.” Şeklinde de kullanılır.

c) Atın y Ğr k, kılıcın keskin, bohan güzellere harç olsun: orum DodurĐa’da kına gecesinde takı takanlara söylenen dilektir. Bu dilekle birlikte orum-Bayat’ta “Hayırlı yerlerden kapılar açılsın, söğüt kili gibi kil dağılsın” dilekleri söylenir (OĞuz, AĞır vd., 2007, s. 27-28).

d) Er urbası giyesin, er ekmeği yiyesin. Erin er, yerin yer, sırrın sır olsun: Yeni evlenenlere eriyle-yoldaŐıyla mutlu bir hayat sürmesi temennisiyle söylenir. “Bir zamanlar ailesi ihtiyaçlarını karŐımlarken Őimdi eri karŐılasın anlamında kullanılır.” (Tan, 1986, s. 67).

e) Allah çıktığı kapıya muhtaç etmesin: Gelin olan kızı geriye baktırmasın tekrar bir sıkıntı yaŐayıp da geri ana ocağına d nd rmesin anlamında kullanılır.

f) AŞının başında, eşinin yanında olasın, Bir elin yağda, bir balda olsun: Gurbet kahrı çekmek zordur. Onun için aileler evlatlarının her daim yanlarında olmalarını ve sıkıntı çekmeden bolluk içinde yaşamalarını arzu ederek bu alkışları söylerler. Evli hanımlara, “Allah baŐını bozmasın” Şekliyle de söylenir.

g) Bin altın d r  gelsin: Davetliler geline, evlilik armağanı olarak pek çok altın taksın ve d r ler, kumaŐlar, hediyelek eŐyalar getirsin anlamında söylenir.

h) Ayağı uğurlu gelsin: Türkmencede bulunan “A’yağy düşsün” (Ayağı denk gelsin) dileğiyle anlamdaŐtır. Gelin eve geldiğinde; gittiği yere baht ve bereket götürsün anlamında söylenen dilektir. Türkmenlerin arasında “obanımın dayağı, gelininim ayağı uğurlu olsun” diye bir atasözü vardır. EĞer, gelin yeni evine geldikten sonra; iyilik, bereket artar ve devamlı olursa, o zaman gelinin ayağının uğur getirdiğine inanılır ve tekerleme Şeklinde Şu alkış söylenir.

K Őenizden gelin baksın, Ay gibi,
Pencereden gelin olup, Ay baksın,
Kötü niyetle kapıdan giren,
İyi niyet ile kapıdan çıksın (Ezizov, 1978).

Örneğin, “Gelinine gözü düŐen Cuma Sultan ana onun için iyi dileklerde bulundu. ‘Kazığında yaşlansın! Beraberce yaŐamak nasip etsin. Ayağı denk gelsin!’ diyerek tek tek kutladılar” (Sovyet Edebiyatı Dergisi, No: 9, 1993, s. 107).

2.2.1. Geline baba evinde yapılan öğütler-alkışlar:

Gelin olacak kıza, ana-babasının verdiği belli başlı öğütler şunlardır:

a) Gittiğin yere yakış / Anan-baban iki iken dört oldu, göreyim seni / Gittiğin yerde dost için öl, düşman için diril / Başın kırılırsa hindinin (yazmanın) altında, kolun kırılırsa elbisenin altında sakla / Bir gözün kör, bir kulağın sağır olsun/ Er'e gitmiyorsun, ar'a gidiyorsun: Anadolu'da gelin baba evinden çıkarken, yeni evine girerken farklı ritüellerle birlikte bu alkışlar birer nasihat şeklinde sıralanır. Ritüellerden bazıları şunlardır: Bolluk ve bereket için gelinin eline ekmek, çocuk sahibi olması için kucağına çocuk verilir. Ayrıca, *“Çok çocuğu olsun diye kabak ya da nar kırma / parçalama, ‘bolluk ve bereket için’ kapıyı yağlama söz konusudur. ‘Ağız tatlı olsun / tatlı dilli olsun diye’ ağızına bal sürülür, şerbet içirilir.”* (Artun'dan aktaran Keskin, 2018, s. 303). Örneğin, Karaca (2016)'da “Bir gelin babasının şunları söylediğini; “Kızım; gelin demek, hizmetçi demektir; ayıp olmasın diye gelin demişler!” şeklinde gelinin görevi kısaca anlatılmıştır (s. 120).

b) Gülüp gidip, gülüp gelsin: Türkmenlerde, gelinin gideceği eve mutlu, bahtiyar olarak gitmesini, kaynatasının evinden baba ocağına gülerek, memnun olarak dönmesi arzu edildiğinde “Gülüp gidip, gülüp gelsin!” dileği söylenir. Örneğin, *“Kızı göçürdünüz mü? Bahtı açık olsun! Gülüp gidip, gülüp gelsin!”* (Muallimler Gazetesi, 9.10.1992).

Gelin damadın evine getirildiğinde, Yomut Türkmenleri arasında, gelin ve damadın ellerini birleştirme töreni yapılır. O anda damat ve geline iyi dileklerden oluşan bir şiir söylenir:

Alaca köynek giydrime!

Arpa çörek iydirme

Ağızla gaptırma

Toynukla depdirme

...

Yiğit işlöp getisin

Gelin ýerine ýetirsin

...

Bu yiğit baba bolsun

Gelin hem mama bolsun

Bulardan önüp ösen

Özi bir oba bolsun (Hazar kıyısı Yomut Türkmenleri arasında söylenen mani biçimindeki bir şiir)

2.2.2.Gelinin baba evinden alınıp damat evine götürülmesi sırasında damadın ve gelinin arkadaşları tarafından söylenenler:

a) nnde her zaman ay ışıldasın /Arkanda her zaman güneş parlarsın Oturduğun yerin kl bol olsun / Ocağın taş gibi sağlam olsun! Evinde elbisen çok olsun/Hayatın uzun ve neslin çok olsun: Türklerde ve Türk Dünyası'nda gelinin eve giriş sırasında arkadaşları tarafından söylenen ve evliliğin uzun ve sağlıklı bir şekilde devam etmesini temenni eden alkışlardır.

b) Tekerleme şeklinde söylenen alkışlar: Anadolu'da yaşıyan Karaçay Türkleri arasında, gelin yeni evine girerken eline bir tas şerbet alan ve yüksekçe bir yere çıkan alkışı, uzun bir düğün alkışını tekerleme şeklinde Şu şekilde söyler.

Gelen gelin kısmetli olsun

Gülümseyerek, gülerek gelsin

Yapacağı iş bilerek gelsin

Gelen gelinin ayağından

Sıcaklık yayılsın yanağından

Müjde versin gözleri

Tatlı olsun sözleri

Gelen gelin uğurlu olsun

Çok çoğalsın yurtlu olsun

İkiz ocuklar doğursun

Oğlu koşsun öküzleri

Kızı dokusun halıları (Keskin, 2018, s. 312-313).

2.3. Damadın Geline Söyledikleri:

a) Ellerin sıcak sudan soğuk suya değmesin: Erkekler genellikle evlenecekleri hanımlarına "Eğer evlenirsek senin elini sıcak sudan soğuk suya değdirmeyeceğim." diye gönlünü kazanmak için söyledikleri dilektir.

b) Evimi doldurdun, yüzümü gldrdn: Gelinin gelmesiyle haneye huzur ve mutluluk gelir. Damat eve eli dolu gelirse gelin de farklı lezzetlerle sofrayı donatır. "Aş pişiren yağ olur; gelinin yüzü aė olur" ataszmzde anlatıldığı gibi damadın da gelinin de yüzü güler.

2.4. Gelinin Damada Söyledikleri:

Gelin yeni evine girerken; “Allah’ım neslimizi pak ve daim et, Allah’ım eşime sabır, güzel huy, ahlak ihsan et, Allah’ım eşimle bir yastıkta kocamayı nasip et” vb. alkışları damada söyler.

2.5. Yeni Evlilere-Damada ve Geline Söylenenler:

a) Allah mesut-bahtiyar etsin/ Mesut olun: Yeni evlenenlere veya evlenme çağına gelenlere söylenen mutluluk dileğidir (ÖTS, 1995, s. 1956).

b) Allah mübarek etsin/Allah hayırlı uğurlu etsin: Yeni evlenenlere, yeni bir eşya veya mal alanlara söylenir (TS, 1998, s. 102).

c) Allah ikinizi bir yastıkta kocatsın: Yeni evliler için uzun yıllar beraber, mesut yaşamalarını dilemek için kullanılır (TS,1998, s.101). Çorum yöresinde, “Efendin ile bir yastıkta kocatsın. Çoluk çocuğunla hayırlı ekmeklerinizi yiyin. Gördüğünle geçirsın, bıla karışsın bıla kocatsın” gibi alkışlar söylenir (Oğuz & Ağır, vd., 2017, s. 20).

Türkmenistan’da ise “Gazygynda garrasyn (Kazığında Yaşlansın)!” alkışı söylenir. Yeni gelen gelinin evde yaşlanmasını, başka bir haneye gitmeden nikâhlısıyla beraber bir yastıkta kocaması temenni eden alkıştır. Kazık; aile, ev, ocak yerine de kullanılır. Örneğin, “Birbirlerinin (ocağında) kazığında yaşlansınlar!” dedi (Sovyet Edebiyatı Dergisi, No: 5, 1992, s. 129).

d) Evladınla bin bir yaşa/ Allah evladınla güldürsün/ Allah ayrılık vermesin/Allah huzurunuzu bozmasın: Mesut bir yuva kurulduktan sonra ömür boyu evlatlarıyla birlikte mutluluğun devam etmesi için söylenen bir dilektir.

e) Allah bahtınızı açık, tahtınızı daim etsin/Bahtınız ak ola/ Talihin yaver gitsin, Başına gün doğsun: Allah mutlu günler ve aile saadeti versin şansın açılınsın anlamında yeni evli çiftlere aile bireyleri ve yakın dostları bu alkışları söylerler.

f) Allah geçim ehli versin/ Allah geçim düzen versin: Yeni evli çiftlere, eşleri ve eşlerin aileleriyle birlikte mutlu ve huzurlu bir şekilde geçinmeleri için söylenir.

g) Boy boy çocukların olsun/Bir iken beş olun inşallah: Evli barklı gençlere, çok oğlun-kızın olsun anlamında söylenilir. Soyun devamı ve ailenin şenlenmesi için çoluk çocuk sahibi olmak, torunlara karışmak anlamında “Bir iken beş olun inşallah/ Rabbim boy boy çocuk nasip etsin!” alkışları söylenir.

h) Döllü-döşlü olasin/ Haneniz ekmekli, aşlı; eşin döllü döşlü olsun: Çoluk-çocuk sahibi olmak, torunlara karışmak anlamında kullanılır. Çoluğunla çocuğunla, bölük bölük oba olasin şeklinde benzer bir dilekte söylenir. Genç

evlilere Çorum Kıranlık Köyünde: “*Haneniz ekmekli, aşlı; eşin döllü döşlü olsun*” dileği söylenir (Oğuz & Ağır vd., 2017, s. 21).

i) Eviniz-barkınız şen olsun: Evin mutlu, yuvan devamlı huzurlu şen-şakrak olsun anlamında kullanılan bir dilektir.

i) Koşa karımak/Koşa yaşayasınız: Yeni evlilere beraber yaşlanmak nasip etsin anlamında “Koşa karımak” dileği söylenir (ÖTS, 1995, s. 1741). “Koşa yaşayasınız” alkışında; yeni evlenenlerin birlikte ömür geçirme ve birbirlerini kucaklama (sevme) temennisi vardır. “*Bu alkıştaki birinci kelime ‘koça’ olmalıdır. Koçmak, kucaklamak demektir*” (Aksoy, 1945, s. 389).

j) Mutluluklar-saadetler dileriz/ Devletin başından deniz gibi aşsın/Tebrikler: Yeni evlilere söylenen dileklerdir. Buradaki ‘devlet’ kelimesi mutluluk anlamında kullanılmaktadır. Mutluluğun artsın, daim mutlu ol anlamında kullanılan dilektir.

Adana’da düğün esnasında söylenen şu sözler alkış niteliği taşır:

Dostlarımız sevsin

Düşmanlarımız kahrolsun

Gençlerimiz mutlu olsun

Hayırlı uğurlu olsun (Başçetinçelik, 2009, s. 218).

k) Ocağın küllensin bahçen güllensin/ Ocağın tütsün (sönmesin)/ Odsuz-ocaksız kalmayasın/ Şad olun: Duman tüten, ocak yanan yerde hayat, mutluluk, şad olma (sevinçli olma) vardır. Hayatın güzelleşsin, evin bereketlensin, “Ocağından duman eksilmesin, evinde huzurlu ve saadetli bir ömür süresin yurtsuz-yuvasız kalmayasın” anlamında kullanılan dileklerdir.

l) Yedi oğulla sofraya oturasın/ Oğlunla oba, kızınla komşu ol: Oğulların, evlatların çok olsun, kalabalık bir ailen olsun ve gücün itibarın artsın anlamında yeni evlilere söylenen bir dilektir.

2.6. Damadın ve Gelinin Ailesine ve Düğün Sahiplerine Söylenenler:

a) Allah hayırlı-uğurlu etsin/ Allah rahat huzur versin/ Ağız tadiyla yaşasınlar: Yeni çiftlerin ailelerine; dirlik-düzenlik, huzur ve mutluluk için söylenen dilektir.

b) Allah ayrılık vermesin-ayırmasın/ Allah başa kadar sürdürsün: Konya ve civarında yaygın bir şekilde düğün sahiplerine söylenir. “Allah başa kadar gönendirsın” şekliyle de kullanılır. Örneğin, “*Evleneri tebrik edenler, ‘Allah başa kadar sürdürsün’ der. Bunu duyan düğün sahipleri ve evli çiftler de ‘Amin’ diyerek duaya eşlik eder*” (Şevki Dutar, Çiftçi, 79 yaşında, Karakaya Köyü, Bozkır, Konya, 2013).

c) Kutlu-mübarek olsun devletiniz (mutluluğunuz): Düğün edene, hayırlı işler yapana, söylenen dilektir. Devlet: Baht, mutluluk anlamındadır.

Çanakale’de düğünde icra edilen şu mâni, alkış niteliği taşır:

Çayırınız çayır olsun

Bayırınız bayır olsun

Ben de buraya geldim düğün sahibi

Düğününüz mübarek olsun (Gözükızıl, 2006, s. 275).

d) Gum diýip garbanyň gyzyl bolsun (Kum diye avuçladığın altın olsun): Yapılan düğünün hayırlı, bereketli olması ve mutluluk getirmesi için Türkmen düğünlerinde söylenir. Örneğin, “*Düğünde düğüncülerin hepsi şöyle diyordu: Kum diye avuçladığın altın olsun*” (Nurberdiyev & Gatakar, 1989, s. 234).

e) At aýagyň aşagynda aksamasyň (At ayağın altında aksamasın): “*Bu dilek, ahlakını-namusunu koruyamamış biriyle evlenen bayana söylenir. Geçmişte yaptığı bazı hataları sizin ocağınızda tekrarlamasın; ayağını yan basmasın, eşine sadık olsun anlamlarında kullanılır*” (Dinç & Çakır, 2008, s. 54).

f) Bagty bilen gelewersin (Bahtı ile geliversin): Yeni alacağınız gelin sizin evinize baht, mutluluk getirsin; kendisi gelirken bahtıyla gelsin anlamında düğün sahiplerine söylenen dilektir. Ayağı uğurlu gelsin dileğine yakın anlamlıdır.

Gelin alıyor desenez

Uğurlu oluversin

Hey! Merdan’ı mı evlendireceksin?

Bahtı ile geliversin... (Gurbannepeşov, 1983, s. 29).

g) Toý bolsun (Düğün olsun) / Toý üstüne toy bolsun (Düğün üstüne düğün olsun) / Toýuňyz mübärek bolsun (Düğünün düğüne ulaşsın)/ Toýuň toya ulaşsın (Düğünün düğüne ulaşsın): Türkmen düğünlerinde; toya katılanlar, düğün sahiplerine bu alkışları söylerler. Düğünler ardı ardına olsun, gamlı-kederli günler olmasın diye söylenir.

Örneğin, “*Böyle olunca ben de düğünün havasına karışıp gittim. Düğün üstüne düğün olsun!*” (Muradov, 1971, s. 348). Başka bir örnek, “*Türkmen halkının tesirli sözleri vardır. Bunlardan biri de mutlu günlerde söylenen ‘Düğünün düğüne ulaşsın’ dileğidir.*” (Mugallimler Gazetesi, 26.10.1990).

Zincirleme şeklinde söylenen toy dileklerine örnek olarak "Edebiyat we sungat" gazetesinde (20.03.1992) geçen dilekleri gösterebiliriz; “*Toý tutupsyň, gutly bol-a! Şanly bol-a! Gutly-mübärek bol-a! Toýuň toýa ulaşsın! Şahyr-bagşy gatnaşsın! Mydam toýba-toý bolsun! Üstüňde ak öý bolsun! Düğün yapmışsın, kutlu ola! Şanlı ola! Kutlu mübarek ola! Düğünün düğüne ulaşsın!*

Gelinler pişme seçsin, oğlanlar alıp kaçsın! Şair-ozan katılsın! Her zaman düğün olsun! Üzerinde ak ev olsun!”

h) Toýdan ýetir (Toydan yetir): Türkmenler avuç içi ve ayağının altı kaşındığı zaman “Düğüne ulaştır” dileğini söyler. “Köpün (Çoğunluğun) dileği göl bolar” denilir. “Toya ulaştır” şeklindeki dileğin açılımı; “Ayağın düğüne gitsin, eli düğüne ulaşsın” anlamındaki dilektir. “*Türkmenler, sağ gözün seçirmesini varlığa, sol gözün seçirmesini ise mutluluğa yorumlar. Bu tür dileklerde batıl inanışlar vardır ve önemsiz gibi görünür. Halk arasında ise; “ırımın, yomun” önemli olduğunu bize göstermektedir*” (Gücük & Doğan, 1997, s. 35).

ı) Goňşyň gutly bolsun (Komşun kutlu olsun): Türkmenler, yeni gelin alan kaynanaya, kaynataya, ailenin diğer fertlerine ve akrabalarına söyledikleri kutlama alkışıdır.

Türkmen Piyeslerinde (1957) geçen “Enebay; Komşun kutlu olsun.” (s.6) Örneğini verebiliriz.

“Kutlu olsun” şeklindeki dileğin önüne “komşu” sözünün getirilmesiyle, bu kavram; çoğalmak, artmak anlamlarına gelir. Oğlan evlendirildiğinde, yeni bir ocağın tütmesiyle gidilecek yerlerin çoğaldığını, komşuların arttığını belirtmek için kullanılmaktadır.

i) Oň bolsun: Düğün edene, zor bir işe başlayana; işin rast gitsin, uğur getirsin anlamında kullanılan dilektir. Örneğin, “*Oğlumu evlendireceğim. Dünürler acele ediyorlar. Hayırlı ola, On (uğurlu) olsun.*” (Tagan, 1980, s.189).

2.7. Kaynana-Kaynata ve Akrabaların, Damat-Geline Söyledikleri:

Anadolu’nun ve Türkmenistan’ın değişik bölgelerinde kaynana-kaynata ve akrabalar yeni damat-geline aşağıdaki alkış-dilekleri söylerler:

a) Allah ocağına bağışlasın: Evli olanlara söylenir. Evli olan birinin başına bir kaza, bir musibet geldiğinde, “Allah seni yuvana, ailene bağışlamış” diye söylenir.

b) Çıran daima yakılı kalsın: Bu alkış evliliğin devamlılığı için edilmektedir. Çıranın daima yakılı kalması mutluluğun ve evliliğin daimi olduğunu göstermektedir. Özellikle Türk Dünyasındaki evlenme törenleriyle yakından ilgilidir. “*Yakutlarda düğün töreni sonunda şamanın duası bitince gelin ocağın yanına gelip diz çöker. Üç parça yağ ile üç parça çırayı ocağa atar. Ocak parlayıncaya kadar üfler. Sonra kızın babası kızın başına bir sarma atıp oğlana teslim eder*” (Kaya, 1970, s. 5769).

c) Evinizden sağlık, sıhhat, bereket; başınızdan koruyucu melekler eksik olmasın/ Allah ahirete kadar eşinle beraber hayırlı geçim versin: Mesut bir

yuvanın sağlıklı bir şekilde ahirete kadar devamlı olması için söylenen dileklerdir.

d) Yeri-ýurdy düşün (Yeri-yurdu hayırlı olsun): Türkmenlerde, yeni yuva kuran gençlere söylenen dilektir. Buradaki ‘yer-yurt’ sözü, gelinin yeni yaşayacağı evi, aileyi anlatmaktadır. Türk dilinde ise benzer bir dilek olarak, “Allah yuvanı bek-sağlam eylesin” dileği söylenir. Ailenin temelleri sağlam atıldığında uzun soluklu olur. Bu alkış ile sağlam ve uzun ömürlü bir yuva kurma temenni edilir.

e) Damat ve geline düğünde manzum olarak söylenen alkışlar: Anadolu’nun değişik yörelerinde gelin eve girerken “gelinin alkışını verme” ya da “gelini övme” şeklinde kaynana tarafından alkışlar söylenir:

Gelinim hoş geldin

Oğluma eş geldin

Elin kuyruk doğurasın

Sen de oğlan doğurasın (Örnek, 1966, s. 80).

Giydiğin hara gelinim

İNme pınara gelinim

Allah onara gelinim

Sen sefa geldin gelinim

Giydiğin çizme gelinim

Koncunu büzme gelinim

Komşuyu gezme gelinim

Sen sefa geldin gelinim

Dilin tatlı olsun

Gelmen kutlu olsun

Elin çullu olsun

Dilin ballı olsun (Artun, 2006, s. 120-122; Başçetinçelik, 2009, s. 298-302).

2.8. Yeni Evlilerin Bekârlara Söyledikleri:

Darısı başına-başınıza: Hoşa giden bir hal için bir iyi dilek sözü olarak söylenir. Genellikle evlilik çağına gelen gençlere, evlenenler bu dileği söylerler (ÖTS, 1995, s. 590).

“Darısı başına/darısı başınıza” alkışı, Türk Şamanlığındaki inanç ve ritüellerinden kaynaklıdır. Kutlayan kişinin de evlenmesinin dilendiği bir alkıştır. “Evin bereketli olması için” gelinin ayakkabısına para, arpa, buğday konulur” (Örnek, 1966, s. 79). Düğünlerdeki “darısı bulaşsın” anlamında dağıtılan kına, bekâr gençlerin bir an önce kısmetlerini bulmaları içindir.

2.9. Düğün Sahiplerinin Düğüne Katılan Misafirlere Söyledikleri:

Düğünlere uzaktan-yakından yüzlerce misafir katılır ve düğün sahipleri tarafından en iyi şekilde ağırlanırlar. Katılan misafirlere Anadolu’nun ve Türkmenistan’ın değişik bölgelerinde aşığıdaki alkış-dilekler söylenir:

a) Bizi sylany Alla sylasyn (Bizi seveni Allah sevsin): Düğünde, yasta vs. gibi yerlerde yardım eden ve zor günde sahip çıkan birisine teşekkür etmek için söylenilen alkıştır.

Örnek verecek olursak, “*Muham, sen kardeşlerine babanın yanına gidebilirsin. ‘Gelene buyurun, gidene ise Allah razı olsun, Bizi seveni Allah sevsin!’ diye söyle* (Amanov, 1992, s.139).

b) Toýda duşuşaly (Düđünde bulaşalım), Toýuňyza gatnaşaly (Düđününüze gelelim): Düđünlerde, bayramlarda kullanılır. Türkmenler yakınlarından ayrılırken “*düđünde bulaşalım*” (Toýda görüşeliň) derler (Diyar Dergisi, 1993, s. 60).

Örneklendirecek olursak, “*Sağlıkta, Mutlulukta ve düğünde, merasimde buluşalım. Sağ olun adamlar!*” (Edebiyat ve Sungat Gazetesi, 11.12.98). “*Allah razı olsun, düğünlerde-toyda buluşalım inşallah!*” (Sovyet Edebiyatı Dergisi, No: 12, s. 50).

c) Toýuňda gaýtsyn (Düđününden dönsün): Türkmen halkının hayatında toyların geniş bir yeri vardır. Kendisine yardım edilen kişi, yapılan iyiliğin karşılığını toyda yerine getirmeyi görev telakki eder. “Allah’tan kaytsın!” alkışıyla anlam benzerliği vardır. Bu alkışta yapılan iyiliğin karşılığının Allah tarafından verilmesi arzu edilmektedir.

Örneğin, “*Sevincini saklı tutarak, soğukkanlılıkla Abdullah’a alkışta bulundu: -Tanrı yalkasın. Allah’tan gaytsın (dönsün). Çocuk-çoluğunla iftihar et. Ömrün uzun olsun!*” (Sovyet Edebiyatı Dergisi, No: 3, s. 126).

d) Toýda tozsun (Düđünde eskisin) / Toýuňa yarasyn (Düđününe yarasın): Bu dilekler, yeni elbise veya eşya alan kişinin elbiseyi-eşyayı düđünlere katılıp giymesi ve düđünlerde eskitmesi için söylenir.

Örneğin, “*Sadap Çavuş, Murat’ı rahat bırakmadı. Getirdiği ceketini giydirip, gördü. Biraz bol oldu. Maşallah, kutlu olsun! Düğünlerde eskisin! diye çıkıp gitti*” (Sahedov, s. 97).

Örneğin, “*Hadi koçum, nasip olsun! Düğünde paralansın! Düğünlerde takmak nasip olsun*” dedi (Deryayev, 1981-1987, s. 48).

Bulduğumuz başka bir örnek, “*Nurmurat bay, bir avuç altını aldı ve onun cebine koydu. Delikanlı bu senin toyuna yarasın*” (Sovyet Edebiyatı Dergisi, s.132).

e) Düğün sahiplerinin misafirlere manzum olarak söyledikleri alkışlar:

Düğüne gelenler kismetten dolsun

Gelenlerin yolları düzgün olsun

Ecelleri sabırlı olsun

Akılları düz olsun

Ömürleri yüz olsun

Bu kızla delikanlının düğünüdür

Dua edenler dua etsin

Dinleyenler âmin desin

Yüce Allah kabul etsin

Âmin diyen isteğine kavuşsun (Karaca, 2006, s. 29-31).

Gelin ile damat

Niyet ettiklerini bulsunlar

Birbirlerini beğensinler

Su ile tahılın yakıştığı gibi

Öyle yakışsınlar (Karaca, 2006, s. 29-31).

Sonuç ve Değerlendirme:

Zamanla söz sanatının özü haline gelen, halkın diline ve kültürüne yerleşen alkış-dilekler; geçmişte olduğu gibi günümüzde de, sözlü geleneğimizin yaygınlaşmasında önemli bir yeri bulunmaktadır.

Türkler ve Türkmenler, düğünün-toyun her aşamasında çeşitli ritüeller ve alkışlar söylemişlerdir. Bu çalışmada, Türk-Türkmen kültüründe evlilik dönemiyle ilgili oluşmuş inançların, gerçekleştirilen ritüellerin ve söylenen alkış-dileklerin yazılı kaynaklardan, derleme çalışmalarından alınarak, örnekleriyle açıklanmıştır. Ayrıca, geliştirdiğimiz tasnif ile kendi içinde kategorize edilmiş ve incelenmiştir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

1. Türk-Türkmen kültüründe bir geçiş dönemi olan evlilik ve aile kurma etrafında zengin bir inanç ve ritüeller görülmektedir. Düğün törenleri, sadece bir tören değildir. Toplumsal dayanışmayı oluşturmakta ve paylaşmayı teşvik etmektedir.

2. Evlilikle ilgili inanç ve geleneklerin içerisinde alkışların önemli bir yeri olduğu görülmüştür. “Gelinin duvak telinden küçük bir parça koparma, kilit açtırma, kurşun döktürme, dua etme/ettirme” gibi eylemlere kismetin açılması içindir. Sadece kismetin açılması için söylenen birçok alkış tespit edilmiştir: “Allah bahtınızı açık, tahtınızı daim etsin/ Bahtın gller gibi olsun/ Kismetin açılsın/ Alnyňy Hak asyn/ Bagtyň açyldygy bolsun” gibi.

3. Türkmenistan Türkmenleri, geleneklerini korumuř ve günümüze kadar getirmiřtir. Türkmenler, toylarda alkıřların kabul için, “Dilegin Alla gowuřsın/ Dileglerin hasıl bolsun” alkıřlarını kullandıkları gözlemlenmiřtir. Toy kavramının geçtiđi onlarca alkıř bulunmaktadır. Kaynaklardan tespit edebildiđimiz toy-düđün alkıřlarından bazıları řunlardır: “Toýda duřuřaly/ Toýuňyza gatnařaly/ Toýuňda gaýtсын/ Toý bolsun/ Toyuňa yarasyn” Türkmenlerin hayatında önemli bir yeri sahip olan toyların; buluřma, kaynařma ve geleneksel kültürü aktarma yerleri olduđu görülmektedir.

4. Türkmen alkıřlarının bazılarında yom ve ırımların etkisi görülmektedir. Örneđin, Türkmenler, avuç içi ve ayađının altı kařındıđı zaman “Toydan yetir” dileđini söyler. Bu dilek, “Ayađın düđüne gitsin, eli düđüne ulařsın” anlamını tařır. Ayrıca, Ayađın altının kařınması yola çıkmanın ve gezinin, ziyaretin iřaretidir. Türkmenler, ‘sađ gzn seđirmesini varlıđa, sol gzn seđirmesini ise mutluluđa-sevinçli habere’ yormaktadırlar. “Gzň çekse, ýa gyanjaksyň, ýa begenjeksiň. Eger-de kimiň ýyly halal haýwan bolsa, onda sag gzi çekse, begener, ýyly haram haýwan bolsa, onda ep gzi çekse, begener.” (Eđer senin yılın helal hayvan yılı ise sađ gzn seđirmesi sevinç habercisidir, eđer de senin yılın haram hayvan yılı ise o zaman sol gzn seđirmesi sevinç habercisidir.

5. Bu çalışmanın birinci bölümünde, “Düğün ncesi söylenen alkışlar-dilekler” başlığı altında eserlerde ve ağızlarda geçen 45 alkış tespit edilmiş ve beş blmde incelenerek örnekleriyle açıklamalar getirilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, “Düğün törenlerinde ve sonrasında söylenen alkış-dilekler” başlığı altında 95 civarında alkış tespit edilmiş ve 9 blmde incelenerek açıklanmıştır. 150 civarındaki alkış-dileğin Türk-Türkmen düğünleri öncesi ve sonrası söylendiği görülmüştür. Bu da düğünlerin içinde alkış-dileklerin ne kadar çok yer tuttuğunun bir göstergesidir.

6. Bekâr kızlara ve yeni geline baba ocağında ve arkadaşları arasında 42 alkış söylenirken, damada ve bekâr erkeklere 8 alkış söylenmesi dikkat çekicidir. Sözlü, nişanlı, kızlara-erkeklerle söylenen alkış sayısı 6 iken, geline ve damada söylenen alkış sayısı 31'i bulmaktadır. Bu da bizlere Türk-Türkmen toplumunda kızlara ve geline daha çok değer verildiğini ve özellikle gelin-damadın düğün töreni sırasında alkışlarla kutlandığını göstermektedir.

7. Türk-Türkmen dillerinde düğünlerde ortak kullanılan alkış-dilekleri şu şekilde sıralayabiliriz: Türkmenlerdeki, “Bagtyň açyldygy bolsun/ Alnyňy Hak açsyn/ Ykbalymyzyň oýandygy bolsun!” alkışlarına karşılık Türk dilinde; “Bahtın açık olsun/ Kısmetiniz açılsın” alkışları söylenir. Türkmen dilindeki, “Gazygynda garrasyn” alkışı yerine Türk dilinde benzer, “Koşa karımak/ Allah ikinizi bir yastıkta kocatsın” alkışları söylenir. Türkmencede bulunan “Aýagy düşsün” dileğine karşılık Türk dilinde, “Gelinin ayağı uğurlu gelsin” dileği söylenir. Türkmenistan’da, “Seniň ýaly maşgala meniň ogluma-da ýazylysyn” şeklinde söylenen alkışın yerine Türk dilinde “Allah sahibine bağışlasın” alkışı söylenmektedir.

8. Günlük hayatta az bilinmesine ve içinde evlilik, düğün gibi kavramlar geçmemesine rağmen, “Ocağın küllensin bahçen güllensin/ Çıran daima yakılı kalsın/ O yanım keçe bu yanım keçe, sana bir helal süt enmiş düşe” gibi alkışların düğünlerde söylendiğini tespit ettik. Çıra, ocak, keçe gibi motifler; geleneksel kültürümüzde aile hayatında sık kullanılan araç-gereçlerdir. Evlilikle birlikte neslin devamı ve mutluluğunun artması için bu araç-gereçlere her zaman ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- 📖 Akalın, S. (1990). Türk Dilek Sözlerinde Alkışlar ve Kargışlar. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- 📖 Amanov, H. (1992). Őir Hudanın Penesi. AŞgabat: Türkmenistan.
- 📖 Artun, E. (2006). Adana Halk Kültürü. Adana: Ulusoy.
- 📖 BaŐetinelik, A. (2009). Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-lm. Adana: Altınkoza.
- 📖 Büyüköztürk, Ő. (2007). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Ankara: Pegem.
- 📖 Cin, F. (2004). Ceyhan Yörüklerinde Halk Kültürü Araştırmaları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). ukurova Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- 📖 obanoğlu, . & obanoğlu, S. (2015). Türkiye Türk Halk Kültüründe Konuşmalık Türlere Bağlamında Sözel Nasihatler, Dua ve Beddualar. Avrasya Uluslararası AraŐtırmalar Dergisi, 4(7), 1-32.
- 📖 Deryayev, H. (1981-1987). Eserler. I.II.III. Cilt. AŞgabat: İkbal.
- 📖 Din, A. & akır R. (2008). Türkmen Kültürü ve Türkmenlerin Sosyo-İktisadi DüŐüncesi. İstanbul: Ayırkotu.
- 📖 Din, A. & akır R. (2010). "Türkmenlerde Kuyumculuk Sanatının ve Takıların Tarihi GeliŐimi ve Türkmen Kadını". Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 10 (1), 23-34.
- 📖 Diyar Dergisi. (1993). No 2, AŞgabat.
- 📖 Doğan, İ. & Gücük, S. (1997). Türkmen Dilinde İyi Niyetler. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi (3), 33-48.
- 📖 Durdıyev A. (1989). Han Köylü. AŞgabat: Türkmenistan.
- 📖 Duymaz, A. (2002). İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler. Ankara: Akçağ.
- 📖 Edebiyat ve Sungenat Gazetesi. (20.03.1992-11.12.98). AŞgabat.
- 📖 Ezizov, G. (1978). Serpay. AŞgabat: Türkmenistan.
- 📖 Gözükızıl, . (2006). anakkale Halk Kültürü I (Halk Anlatıları). İstanbul: Heyemola.
- 📖 Gurbannepeşov, K. (1983). Yedi Yaprak. AŞgabat: Türkmenistan.
- 📖 Hudaynarov, B. (2002). Kumlular. Ramazan akır (ev.). İstanbul: Kaynak.
- 📖 Kalafat, Y. & zkan A. (2005). "Batı ve Doğu Türk Halk İnançlarında Dua". Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi. (217), 17-21.
- 📖 Karaca, N. (2016). "Hayatın 'EŐik' Durumu Bağlamında ve Sivas Evlenme Geleneğinde 'Gelin' Kültürü". Tbar (11), 105-136.

- 📖 Karaca, Y. (2006). Karaçay Türklerinde Dini Hayat Başhüyük Kasabası Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- 📖 Kaşgarlı, M. (2005), Divan-ı Lügat-it Türk. Besim Atalay (Çev.). Ankara: TDK.
- 📖 Kaya, D. (2011). "Sivas'ta Salâvatlamalar". Millî Folklor Dergisi. (89), 179-185.
- 📖 Kaya, E. (1970). "Van Duaları". Türk Folklor Araştırmaları (255), 5769.
- 📖 Kerbabayev, B. (1959). Eserler Toplum. 4. cilt. Aşgabat: Türkmenistan.
- 📖 Keskin, A. (2018). Türk Kültüründe Alkışlar (Dualar/İyi Dilekler) ve Kargışlar (Bed-dualar/Kötü Dilekler): Metin ve Bağlam Merkezli Bir İnceleme. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- 📖 Mugallimler Gazetesi. (26.10.1990-9.10.1992). Aşgabat.
- 📖 Muradov, A. (1971). Buna Hayat Derler. Aşgabat: Türkmenistan.
- 📖 Nurberdiyev, P. (1989). Gatakar, I. cilt. Aşgabat: Türkmenistan.
- 📖 Öcal O., Meltem A. & Şeyda Ç. (2017). Alkışlar Kargışlar ve Ninniler. Ankara: Çorum Belediyesi, 15-50.
- 📖 Örnek, S. V. (1966). Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Kökeni. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- 📖 Örnekleriyle Türkçe Sözlük (1995). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- 📖 Özmen, M. (2000). Alkış ve Kargışlarda Cümle ve Anlatım Özellikleri. Türk Dili (585), 280-293.
- 📖 Savur, S. (2010). Adana İli Tufanbeyli İlçesi Halk Kültürü Araştırması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- 📖 Seyfeli, M. (1995). Kırşehir Halk Edebiyatı, Folklor ve Etnografyası. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- 📖 Solmaz E. (2019). "Türkmen Atasözlerinde Kadın ve Kadın Algısı". Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi 19(2), 389-401.
- 📖 Sovyet Edebiyatı Dergisi. (1991). No: 3.
- 📖 Sovyet Edebiyatı Dergisi. (1992). No:5.
- 📖 Sovyet Edebiyatı Dergisi. (1994). No: 9, No:12.
- 📖 Şevki Dutar, Çiftçi (2013). 79 yaşında, Karakaya Köyü, Bozkır, Konya,
- 📖 Tagan, A. (1980). Saragt Galası. Aşgabat: Türkmenistan.

- 📖 Tan, N. (1986). Folklorumuzda ll Sözler. İstanbul: Folklor Araştırmaları Kurumu.
- 📖 Türk Dil Kurumu Szlg (1988). 1.Cilt, (8.Baskı), Ankara: TDK.
- 📖 Türkmen Piyesleri. (1957). Aşgabat.
- 📖 Türkmenistan Gazetesi. (23.10.99). Aşgabat.
- 📖 Vatan Gazetesi. (25.01.2000). Aşgabat.
- 📖 Yıldırım, A. & Simsek H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin.